

dr. sc. Alena Huseinbegović, vanredna profesorica
Pravni fakultet Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru
dr. sc. Viktorija Haubrich, docentica
Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru
Ernest Rechner, mag. iure

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU S OSVRTOM NA PRAVODOBNO I DJELOTVORNO IZVRŠENJE SUDSKIH ODLUKA

Sažetak: U ovom radu autori se bave pravom na pravično suđenje u razumnom roku, odnosno procesnim pravom koje je važno u svim fazama postupka, sve do izvršenja sudske odluke. Autori naglašavaju važnost pravodobnosti sudske zaštite te analiziraju stanje parnične i izvršne legislative u Bosni i Hercegovini, referirajući se i na standarde propisane čl. 6. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda i sudsku praksu Europskog suda u Strasbourgu. Razmatrajući razloge koji utječu na dužinu postupka, političkopravno okruženje, parničnu i izvršnu legislativu, ustavnu i europsku zaštitu prava na pravično suđenje, sudsku praksu, te uspoređujući rješenja susjednih država, autori predlažu određena de lege ferenda rješenja kojima bi se osigurali mehanizmi zaštite prava na pravično suđenje u razumnom roku u realnim okvirima.

Ključne riječi: čl. 6. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, pravo na pravično suđenje u razumnom roku u parničnoj i izvršnoj legislativi.

1. Uvod

Ljudska prava u Bosni i Hercegovini štite se kroz Ustav i međunarodne akte.¹ Ustavom je propisano da opća načela međunarodnog prava čine sastavni dio pravnog poretka Bosne i Hercegovine i entiteta (UBiH, čl. III. st. 3 b).² U ustavnim odredbama inkorporirana je i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i njeni protokoli, koji u dijelu reguliranja prava i sloboda, imaju prioritet nad svim ostalim zakonima (UBiH, čl. II. st. 2).³ Europska konvencija o

1 U Bosni i Hercegovini, radi njene državnopravne složenosti, postoji trinaest ustava, i to: Ustav Bosne i Hercegovine, ustavi entiteta (Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske) i ustavi deset kantona u okviru Federacije Bosne i Hercegovine. Ustav Bosne i Hercegovine donesen je kao aneks 4 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, koji je parafiran u Daytonu (SAD) 25. novembra 1995. godine, a potpisan 14. decembra 1995. godine u Parizu (u daljem tekstu UBIH). Navedeno prema: POBRIĆ, N., *Ustavno pravo*, Mostar, 2000, str. 47.

2 Vidi i kod OMEJEC, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, Strasbourgski acquis*, Zagreb, 2014. str. 16.

3 Ministri petnaest europskih država sastali su se u Rimu 4.12.1950. godine i potpisali Europsku

ljudskim pravima i temeljnim slobodama donesena pod okriljem Vijeća Europe u Bosni i Hercegovini primjenjuje se posredstvom Daytonskog sporazuma (Aneks 4 i 6),⁴ a prijem Bosne i Hercegovine u Vijeće Europe 08. 04. 2002. godine, otvorio je put građanima Bosne i Hercegovine da se obraćaju Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu, ukoliko smatraju da su im prava i slobode garantirana tom Konvencijom povrijeđena ili ugrožena i ukoliko su iscrpili sva domaća pravna sredstva.⁵ Europska konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama je usvojena 04.06.1950. godine, a stupila je na snagu 03.09.1953. godine. Spomenuta Konvencija je temeljni izvor međunarodnog prava o zaštiti ljudskih prava, prema kojemu države potpisnice ne samo deklariraju da pojedinac stoji pod zaštitom međunarodnog prava nego primaju dužnost da mu po svojem unutrašnjem pravu osiguraju tu zaštitu.⁶⁷

U radu razmatramo pravo na pravično suđenje u razumnom roku u parničnom postupku. U Bosni i Hercegovini se primjenjuju četiri zakona o parničnom postupku. Zakon o parničnom postupku iz 2003., noveliran 2015. godine, primjenjuje se na području Federacije Bosne i Hercegovine⁸ (dalje

konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljem tekstu KONVENCIJA) koja je stupila na snagu 3.9.1953. godine.

4 Vidi SADIKOVIĆ, Č., *Ustav B i H i Europska konvencija – Usklađivanje Ustava B i H sa Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava*, "Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, br. XLVI", Sarajevo, 2003., (dalje - SADIKOVIĆ), str. 459. – 476., MILJKO, Z., *Perspektive za implementaciju Daytonskog sporazuma s obzirom na ljudska prava*, "Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. XI", Mostar, 1998., (dalje - MILJKO), str. 191.

5 Šire o tome MARIČIĆ, D., *Europski sudovi*, Hrvatska pravna revija god. III. Br. 5, Zagreb, 2003. (dalje – MARIČIĆ), str. 75. Pogledaj VAN DIJK, P.-VAN HOOFF, G. J. H. u suradnji s HERINGA, A. W.-SCHOKKENBROEK, J. C. C.-VERMEULEN, B. P.-VIERING, M. L. W. M.-ZWAAK, L. F., *Teorija i praksa Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2001. (dalje – VAN DIJK), str. 29.-33. Vidi CARSS-FRISK, M., *Vodič za implementaciju člana I. Prvog protokola Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2002., str.6.

6 Komentatori Konvencije naglašavaju npr. da je njezin cilj, u okviru osnovnih i izvedenih političkih ciljeva (postignuće optimalnog kompromisa između ideje o naddržavnom karakteru zaštite ljudskih prava i ideje o običnoj međuvladinoj suradnji na tom planu) zaštita ljudskih prava, tj. "*sauvegerdedesdroits de l'hommeetdeslibertésfondamentales*", pri čemu ona , u čl. 1., ta prava ne garantira ("*garantit*") nego priznaje ("*reconnait*") iskazujući tako da ne želi stvoriti međunarodnu garanciju koju bi izvršavale države potpisnice, nego ljudska prava zaštititi kroz europske organe, nezavisne od država potpisnica (pojam "priznaje" naglašava da njezine norme vrijede *erga omnes*). To je, inače, u skladu sa shvaćanjem da ona uspostavlja pravni poredak *suigeneris*, koji nije naddržavno pravo (jer se ne može nametnuti unutrašnjem pravu), ali nije niti obična suma instituta unutrašnjeg prava (jer razvija samostalne pravne pojmove). Navedeno prema: Krapac, D., *Pojam neovisnosti sudstva u judikaturi Suda za ljudska prava Vijeća Europe* , Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 42 (suppl. 4), 1992, str. 538.

7 VINCEK, D., *Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda – I. dio*", Zagreb, broj 5002 od 17.5.2004, str. 21.

8 "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 53/03., 73/05., 19/06., 98/15. – dalje ZPP FBiH.

ZPP FBiH) i predstavlja suvremeni okvir zaštite građanskih prava. U Republici Srpskoj primjenjuje se Zakon o parničnom postupku Republike Srpske⁹ i u Brčkom Distriktu Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikt.¹⁰ Pred Sudom BiH primjenjuje se Zakon o parničnom postupku pred Sudom BiH.¹¹ Pravo na suđenje u razumnom roku kao osnovno procesno ljudsko pravo proizilazi iz činjenice da djelotvorna zaštita može biti pružena ako je pravodobna. Razumnost trajanja postupka ocjenjuje se u svakom pojedinačnom slučaju, a pri tome se uzima u obzir niz činitelja: složenost predmeta, ponašanje podnositelja zahtjeva, postupanje nadležnih tijela, vrijednost zaštićenog dobra i potrebu hitnosti postupanja te broj procesnih stadija kroz koje je predmet prolazio, ukupno trajanje postupka. Pravo na pravično suđenje u razumnom roku obuhvaća i izvršni postupak, to jest sve faze postupka. U Bosni i Hercegovini izvršni postupak je uređen entitetskim zakonima te Zakonom o izvršnom postupku Brčko Distrikta BiH. U skladu sa Zakonom o izvršnom postupku FBiH,¹² Zakonom o izvršnom postupku Republike Srpske¹³ te Zakonom o izvršnom postupku Brčko Distrikta BiH¹⁴ sudovi provode prinudno izvršenje na osnovu izvršnih i vjerodostojnih isprava. Uključuje se vrijeme potrebno za izvršenje sudske odluke, a nekada i vrijeme koje je proteklo prije pokretanja sudskog postupka polazeći od činjenice da čl. 6. Konvencije svakome jamči "pravo na sud", te Europski sud za ljudska prava zaključuje da bi pravo na pošteno suđenje bilo iluzorno kad bi pravni sustavi država članica dopuštali da su obvezujuće odluke nedjelotvorne.¹⁵ Suđenje u razumnom roku je u interesu i onoga tko traži sudsku zaštitu i države koja financira rad suda. Očekuje se da će svaki sudac nastojati donositi odluke u što je moguće kraćem roku odnosno u razumnom roku i sa što manje troškova. Odgovornost na realizaciji standarda suđenja u razumnom roku je kako na sucu koji postupa u predmetu i strankama tako i na zakonodavnoj i izvršnoj vlasti koji trebaju osigurati objektivne uvjete da sudovi mogu ispuniti zakonsku obvezu.¹⁶ Kako bi se moglo procijeniti koliko dugo traje neki sudski postupak, potrebno je jasno odrediti trenutak od kojeg počinje računanje njegova trajanja i trenutak kada se smatra da je sudski postupak završio. Pri računanju trajanja postupka uzima se u obzir i vrijeme potrebno da se odluke koje su sudovi donijeli provedu u djelo, vrijeme potrebno za izvršenje

9 "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 59/2003., 85/03., 74/05., 63/07., 105/08., 85/03., 63/07., Odluke US 45/09., 49/09, 61/13. – dalje – ZPP RS.

10 "Službeni glasnik Brčko Distrikt BiH", br. 8/09, 52/10., 27/14. – dalje – ZPP BD.

11 "Službeni glasnik BiH", br. 36/04., 84/07., 58/13.

12 Zakon o izvršnom postupku, "Službene novine FBiH", br. 32/03 i 33/06.

13 Zakon o izvršnom postupku, "Službeni glasnik RS", br. 59/03.

14 Zakon o izvršnom postupku Brčko Distrikta BiH, "Službeni glasnik Brčko Distrikt BiH", 39/13

15 Više o ovome vidi u Procjeni zakona o parničnom postupku u Bosni i Hercegovini, OSCE, 2011., str. 12.

16 Šire kod JANEVSKI, A., *Mere za ubrzanje parničnog postupka u predlogu za donošenje novog Zakona o parničnom postupku u Republici Makedoniji*, "Zbornik radova sa naučne konferencije "Pravni sistem Republike Srpske – Usaglašavanje sa pravom Evropske unije", Niš, 2005., str. 265. – 266.

sudske odluke. U parničnom postupku razdoblje koje treba uzeti u obzir kako bi se odredilo trajanje postupka uobičajeno počinje sa danom pokretanja sudskog postupka za rješavanje spora o građanskim pravima i obvezama, kao što je datum podnositeljeva pokretanja građanske parnice odnosno podnošenja tužbe. Danas se mnoge države suočavaju s problemom prekomjernog trajanja sudskih (parničnih) postupaka. U tom smislu je i temeljna svrha uvođenja pojma „razumnog roka“ u čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje – Konvencija) bila ostvariti pravnu sigurnost i omogućiti dovoljnu brzinu rješavanja predmeta pred sudovima, kako bi se stranci omogućilo da ne bude predugo u neizvjesnosti u svezi svoga pravnog statusa, što uz ostalo čini nezaobilazni uvjet za pravično suđenje.¹⁷ Drugim riječima, svrha ove odredbe je da zaštiti stranke u građanskom postupku od pretjeranog kašnjenja pravnog postupka te da podcrta važnost „provođenja pravde bez kašnjenja koje bi moglo ugroziti njezinu učinkovitost i vjerodostojnost“.¹⁸ Od svih povreda ljudskih prava utvrđenih u odnosu na Hrvatsku, s više od 90 posto udjela zastupljene su povrede članka 6. Europske konvencije koji sadrži splet prava sadržanih u pravu na pravično suđenje.¹⁹ Pravo na pravično (pošteno, fair) suđenje najvažnije je procesno ljudsko pravo. Ono je u hrvatskom pravnom poretku sadržano na ustavnoj i zakonskoj razini, kao i u vise ratificiranih međunarodnih konvencija. Najvažniji izvor prava svakako je Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.²⁰ Propisi koji uređuju suđenje u razumnom roku ne daju definiciju pojma „razumnog roka“, niti se on može utvrditi mehanički određivanjem vremenskog razdoblja u kojem sud treba donijeti odluku. Mogli bismo ga definirati kao vrijeme koje bi bilo dovoljno da se utvrdi je li tužbeni zahtjev osnovan ili ne,²¹ te kao vrijeme u kojem je trebalo meritorno okončati postupak uzimajući u obzir okolnosti konkretnog slučaja, njegovu procesnu i/ili meritornu složenost, ponašanje podnositelja zahtjeva tijekom postupka, važnost predmeta spora za stranku, postupanje sudova pred kojima se postupak vodio.²² Razumni rok predstavlja otvoreni standard čiji sadržaj na kazuističkoj osnovi determiniraju Europski sud i ustavni sudovi, te u

17 Vidi JURAČIĆ, A., *Zaštita prava na suđenje u razumnom roku u građanskim stvarima u hrvatskom pravnom sustavu*, magistrski znanstveni rad, Zagreb, 2012., str.5.

18 Odluka Europskog suda, H. protiv Francuske (1989), podatak kod Pravo na pravično suđenje sukladno Europskoj konvenciji o ljudskim pravima (članak 6.) – *Priručnik za odvjetnike*, Inerlights, London, dalje- Priručnik, str. 49.

19 Tako UZELAC, A., *Pravo na pravično suđenje u građanskim predmetima, Nova praksa Europskog suda za ljudska prava i njen utjecaj na hrvatsko pravo i praksu*, Zagreb, 2009. st. 101.

20 Engleski i hrvatski tekst Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: Europska konvencija) izvorno je objavljen u NN, Međunarodni ugovori br. 18/97 od 28. listopada 1997. Pročišćeni tekst nakon stupanja na snagu Protokola 11. objavljen je u NN, MU 6/99 (v. ispravak u 8/99), dok je Protokol 12. objavljen u NN, MU 14/2002.

21 Usp. KORAĆ, A., Mikulić v. Croatia, ECHR, 7. veljače 2002., Zbornik “*Pravo na pošteno suđenje i razuman rok – pravo azila*”, „Organizator“, Zagreb, 2003., str. 85.

22 Vidi TRIVA, S. – DIKA, M., *Građansko parnično procesno pravo*, „Narodne novine“, Zagreb, 2004., str. 207.

svakom pojedinom slučaju (sud) treba utvrditi, prema okolnostima konkretnog slučaja, je li postupak trajao nerazumno dugo. Riječ je o roku koji je maksimalan i čije prekoračenje dovodi do kršenja ljudskog prava.²³

2. Pravo na pravično suđenje i slobodan pristup sudu

Prema odredbi čl. 6. st. 1. Europske konvencije o ljudskim pravima određeno je da prilikom utvrđivanja građanskih prava i obveza ili osnovanosti bilo kakve optužbe protiv njega, svatko ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred neovisnim i nepristranim, zakonom ustanovljenim sudom. Presuda se izriče javno, ali se novinari i javnost mogu isključiti s čitavog ili jednog dijela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne sigurnosti u demokratskom društvu, kada to nalažu interesi maloljetnika ili zaštite privatnog života stranaka u sporu, ili kada to sud smatra izričito neophodnim zato što bi javnost mogla nanijeti štetu interesima pravедnosti.²⁴²⁵

Premda član 6. Konvencije ne sadrži izričitu garanciju prava na pristup sudu, Europski sud smatra da ovaj član osigurava svakome pravo da bilo koji pravni zahtjev u vezi sa svojim građanskim pravima i obvezama iznese pred Sud. Pravo na Sud ugrađeno je u čl. 6. Konvencije, a pravo pristupa Sudu, tj. pravo na pokretanje sudskog postupka u građanskim predmetima predstavlja samo jedan od aspekata, što je Europski sud našao u predmetu Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva.²⁶ Ako domaće pravo ne pruža mogućnost sudske revizije, pri čemu se misli na pravo suda da ispita svaki zahtjev, postoji li kršenje čl. 6? Na određeni način ovaj član u znatnoj mjeri preuzima funkciju čl. 13. Konvencije - pravo na djelotvoran pravni lijek. Pravo na pristup sudu smatra se jednim od najvažnijih aspekata ljudskog prava na pošteno suđenje. Unutarnje pravo ne može određivati postoji li pravo na pristup sudu ili ne, jer bi se na taj način mogla izbjeći primjena odredaba Europske konvencije. Pravo na pristup sudu ne shvaća se u apsolutnom smislu, već se članicama ostavlja mogućnost propisivanja određenih ograničenja u cilju boljeg pravosuđa i zaštite prava pred sudom, primjerice ograničenje maloljetnika ili mentalno bolesnih osoba da sami nastupaju pred sudom, obavezno odvjetničko zastupanje u određenim vrstama sporova.²⁷ Ustanovljenje, djelokrug,

23 Tako UZELAC, A., *Pravo na pošteno suđenje: opći i građanskopravni aspekti čl. 6. st. 1. Europske konvencije zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, rad u zborniku „Usklađenost hrvatskih zakona i prakse sa standardima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda“*, (Ur., Ivana Radačić) Zagreb, 2011., str. 95.

24 Tako i šire o tome HARLAND, C.-ROCHE, R.-STRAUSS, E., *Komentar Europske konvencije o ljudskim pravima prema praksi u Bosni i Hercegovini i Strasbourgu*, Sarajevo, 2003. (dalje – HARLAND), str. 115.

25 Vidi MOLE, N. – HARBY, C., *Vodič za primjenu čl. 6. Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2005. (dalje – MOLE), str. 12.

26 Vidi presudu od 21. 2. 1975. Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, *Ibid.*, str. 30.

27 Vidi *Pregled prakse Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2009., str. 50.

sastav i ustrojstvo sudova te postupak pred sudovima uređuju se zakonom. To znači da se zakonom uređuje i tzv. organizacijsko, uključujući i kompetencijsko građansko procesno pravo te tzv. funkcionalno građansko procesno pravo. Svi su jednaki pred zakonom. Svatko ima pravo da zakonom ustanovljen neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama.²⁸

3. Razuman rok

Sud je dužan nastojati da se postupak provede bez odugovlačenja u razumnom roku i sa što manje troškova.²⁹ Čl. 6. st. 1. Europske konvencije o ljudskim pravima garantira svakome pravo na pravično suđenje u razumnom roku. Sud smatra da je cilj ove garancije zaštita "svih strana u postupku pred sudom.... protiv pretjeranih proceduralnih kašnjenja."³⁰ Značenje zahtjeva za razumnim rokom je garancija da se putem sudske odluke okonča nesigurnost u kojoj se neka osoba nalazi u pogledu svog položaja po građanskom pravu. U predmetima koji se tiču utvrđivanja građanskih prava i obveza period koji se razmatra počinje teći s pokretanjem postupka.³¹ Kada se procjenjuje je li relevantni period razuman,³² sud naročito primjenjuje, prema uspostavljenoj sudskoj praksi,³³ tri kriterija: složenost predmeta, ponašanje podnositelja predstavke i ponašanje relevantnih vlasti.³⁴ Četvrti činitelj, što je u tom predmetu od posebne važnosti za podnositelja prijave (u skladu s podneskom koji govori o posebnoj pažnji) ponekad je, također smatran relevantnim.³⁵ Suđenje u razumnom roku kao jedan od aspekata prava na pošteno

28 Vidi TRIVA, S.- DIKA, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004. (dalje-TRIVA-DIKA), str. 211.-213. Vidi MILJKO, Z. – JURKOVIĆ, C., *Zaštita prava na pošteno suđenje i praksa Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*, "Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. XXI", Mostar, 2010., str. 57. – 76.

29 Šire o tome TRIVA-DIKA, o. c., str. 144. Šire o tome POTOČNJAK, Ž., *Zaštita prava na suđenje u razumnom roku – neki prijedlozi za unaprjeđenje hrvatskog sustava na temelju stranih iskustava*, Hrvatska pravna revija, Zagreb, 2005. (dalje – POTOČNJAK), str.1.

30 Vidi presudu od 10. 11. 1969. Stogmuller protiv Austrije st. 5., MOLE, o. c., str.52.

31 Parnični postupak pokreće se tužbom. Podnošenje tužbe sudu uzrokuje određene procesnopravne i građanskopravne učinke. Dostavom tužbe tuženiku zasniva se trostrani procesnopravni odnos između suda, tužitelja i tuženika. Od tog momenta parnica počinje teći – ona postoji *vis-lis pendent* (*litispendencia*), Vidi TRIVA-DIKA, o. c., str. 416.-417.

32 Razumnost dužine postupka koji spada u oblast čl. 6. Konvencije mora se procijeniti u svakom pojedinačnom slučaju prema specifičnim okolnostima. Vidi presudu Bucholz od 6. 5. 1981. Serija A br. 42., str. 15., presudu König od 28. 6. 1978., Serija A br. 27., str.34.-40., Šire o tome DUTERTRE, G.-VAN DER VALDE, J., *Ključni izvodi iz izbora presuda Europskog suda za ljudska prava i odluka i izvještaja Europske Komisije za ljudska prava*, Vijeće Europe, 1998., str.89.

33 Šire o tome *Izvod iz sudske prakse Europskog suda za ljudska prava*, Vijeće Europe, Sarajevo, 2001., str. 421.-791.

34 Vidi Odluku Ustavnog suda Republike Hrvatske br. U-III A-666/2002., Zagreb, 13. 12. 2002., Narodne novine Republike Hrvatske, br. 9. od 17. 1. 2003.

35 Pogledaj VAN DIJK, o. c., str. 419.

suđenje u sudskoj praksi je zastupljen kao jedan od najzastupljenijih problema u radu sudova.³⁶ Uzroci koji dovode do prekomjerne dužine sudskog postupka su brojni te su određeni i pravnim sustavom i pravnom kulturom zemlje. Pravo na suđenje u razumnom roku objašnjava se shvaćanjem da je zakašnjela pravda uskraćena pravda, a prebrzo suđenje maćeha pravdi.³⁷³⁸ O pravu na pravično suđenje u razumnom roku Sud je odlučivao u predmetu Burdov p. Rusije zahtjev br. 59498/00, presuda od 7. 5. 2002. Zahtjev je podnio ruski državljani vojačen u vojnim operacijama nakon nuklearne katastrofe, tijekom kojih je bio izložen visokom radioaktivnom zračenju koje je dovelo do pogoršanja zdravstvenog stanja. Dodijeljena mu je novčana naknada, ali zbog njezine neisplate i kasnijeg smanjenja pokretao je sudske postupke za dodjelu i isplatu dodijeljene odštete. Više puta je informiran da isplata nije izvršena zbog nedostatka sredstava. Sud je u odluci podsjetio da se izvršenje presude donesene od bilo kojeg suda mora smatrati sastavnim dijelom poštenog suđenja zagaraniranog u čl. 6. st. 1. Konvencije. Ruske vlasti su godinama propuštale poduzimati mjere za izvršenje pravomoćnih sudskih odluka te su na taj način lišile čl. 6. st. 1. Konvencije korisnog učinka te učinile povredu navedenog člana.³⁹ U predmetu Mikulić p. Hrvatske br. 53176/99. presuda od 7. 2. 2002, zbog nerazumno dugog trajanja postupka radi utvrđivanja očinstva Sud je u presudi ponovio već ranije zauzet stav da je posebna revnost potrebna u predmetima koji se odnose na građanski status i poslovnu sposobnost. S obzirom na to da se podnositeljici zahtjeva dovodi u pitanje pravo da se utvrdi ili ospori očinstvo, te da se tako ukloni neizvjesnost u pogledu identiteta njezinog biološkog oca, Sud smatra da su nadležne nacionalne vlasti trebale u skladu s čl. 6. st. 1. Konvencije postupati s osobitom revnošću kako bi osigurale napredovanje postupka. Od zakazanih petnaest ročišta pred prvostupanjskim sudom šest je odgođeno zbog nedolaska tuženika, a nijedno zbog ponašanja podnositelja zahtjeva. Tuženik nije došao ni na jedno od zakazanih šest DNA testiranja. Sud je zauzeo stav da je dužnost države ugovornice da organizira svoje pravne sustave na takav način da njihovi sudovi mogu svakome garantirati pravo na donošenje konačne odluke o sporovima koji se odnose na građanska prava i obveze u razumnom roku.⁴⁰ U predmetu Pibernik p. Hrvatske zahtjev br. 75139/01. presuda od 4. 3. 2004. podnositeljica zahtjeva se žalila na svoju produženu nemogućnost da vrati posjed nad svojim stanom i na dužinu postupka iseljenja koji je trajao sedam godina pet mjeseci i sedamnaest dana od čega je sud

36 BUBIĆ, S., *Neki aspekti prava na pošteno suđenje u građanskim predmetima*, "Pristup pravdi u Bosni i Hercegovini, Besplatna pravna pomoć, poseban osvrt na Hercegovačko-neretvanski kanton", Centar za ljudska prava u Mostaru, Mostar, 2011., str. 83. – 96.

37 Vidi kod LJUBANOVIĆ, B., *Pošteno suđenje kao temelj sudačke etike*, "Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 49., 3/2012., str. 449. – 457.

38 Vidi i kod BEĆIROVIĆ ALIĆ, M., *Pravo na suđenje u razumnom roku u uporednom pravu*, Institut za uporedno pravo, Strani pravni život, Beograd, 2019., br. 3/godina LXIII, str. 83. – 107.

39 <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=698326&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>

40 http://www.pravnadatoteka.hr/pdf/aktualno/hrv/20021104/Mikulic_protiv_Hrvatske.pdf.

uzeo u razmatranje pet godina četiri mjeseca i petnaest dana. Pozvala se na čl. 6. st. 1. – pravo na suđenje u okviru razumnog vremenskog roka. Imajući u vidu dužinu postupka i propust da se provede nalog za iseljenje u razdoblju od oko tri godine, Sud je zaključio da je došlo do povrede čl. 6. st. 1. Konvencije.

2.1. Pravo na suđenje u razumnom roku u građanskim stvarima u Bosni i Hercegovini

Ustav BiH i ustavi entiteta jamče prava zaštićena Konvencijom, te poduzimaju i značajne mjere kako bi se osiguralo brzo rješavanje parničnih predmeta pred sudovima i smanjio broj zaostalih predmeta, odnosno kako bi se strankama omogućilo da ne budu predugo u neizvjesnosti u svezi svog pravnog statusa. Zakoni o parničnom postupku određuju pravila postupka na osnovu kojih nadležni sudovi raspravljaju i odlučuju u građansko-pravnim sporovima, osim ako posebnim zakonom nije drugačije određeno. Prema odredbi čl. 10. st. 1. ZPP FBiH stranka ima pravo da sud odluči o njenim zahtjevima i prijedlozima u razumnom roku. Prema odredbi čl. 10. st. 2. ZPP FBiH sud je dužan provesti postupak bez odugovlačenja i sa što manje troškova te onemogućiti svaku zlouporabu prava koja strankama pripadaju u postupku. Načelo okončanja postupka u razumnom roku predstavlja skup obveza suda da o zahtjevu stranke konačno odluči u razumnom roku. Štiteći to načelo zakonodavac je ugradio u procesni zakon stroge rokove za poduzimanje procesnih radnji određujući na taj način vremenski okvir za vođenje parničnog postupka.⁴¹ Zakoni definiraju poziciju i djelovanje suda u vršenju sudske vlasti u parničnom postupku, te prava i obaveze stranaka. Iako nema sumnje da strane u postupku imaju značajnu odgovornost u osiguranju discipline sudjelovanja u postupku i poštivanju procesne ekonomije, sud je taj koji ima odgovornost da primjenom različitih mjera osigura punu kontrolu nad procesnim tempom postupka.⁴² Novele u važeći tekst ZPP FBiH inkorporira novo poglavlje pod nazivom „Postupak za rješavanje spornog pitanja“. Mogućnošću da Vrhovni sud Federacije BiH zauzme svoj pravni stav o spornom pravnom pitanju koje se pojavi u sporu ili u sporovima pred prvostupanjskim sudom u većem broju predmeta, doprinosi se prije svega pravnoj sigurnosti i jednakosti pred nižim sudovima, a zatim efikasnosti i ekonomičnosti postupka. Svrha jednog ovakvog instituta jeste da se mogućnost donošenja različitih presuda u većem broju predmeta koji imaju isti pravni i činjenični osnov, odnosno kada se radi o istovjetnom tužbenom zahtjevu s identičnom procesnom građom svede na

41 Vidi kod ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2016., str. 68. (dalje – ČIZMIĆ- KOMENTAR 2016).

42 Rješavanje sudskih predmeta u razumnom roku u kontekstu primjene postojećih zakona o parničnom postupku u BiH - sudska praksa, međunarodni standardi, deontološka načela i izazovi, Preuzeto s: <http://www.bih-pravo.org/rjesavanje-sudskih-predmeta-razumnom-roku-bih-t719.html>, 14.7.2018.

najmanju moguću mjeru.⁴³ Bosna i Hercegovina nema Ustavni zakon o Ustavnom sudu, te su stoga važna pitanja koja se reguliraju ustavnim zakonom, a koji se donosi i mijenja po istovjetnom postupku kao ustavne odredbe, regulirana Pravilima Ustavnog suda.⁴⁴ U Bosni i Hercegovini ovo načelo kao ustavno načelo je razrađeno u Pravilima Ustavnog suda Bosne i Hercegovine iz 2014. godine, koji u čl. 18. st. 2. određuje da Ustavni sud može *iznimno* razmatrati apelacije i kad nema odluke mjerodavnog suda, ukoliko zahtjev ukazuje na ozbiljna kršenja prava i sloboda koja štiti Ustav i međunarodni dokumenti.⁴⁵ Bosna i Hercegovina se nalazi u situaciji u kojoj se nalazila Republika Hrvatska s Ustavnim zakonom o Ustavnom sudu iz 1999. godine, po kojem nije bilo djelotvorne zaštite, tako da se javio veliki broj predmeta u vezi s povredom prava na suđenje u razumnom roku pred Sudom za ljudska prava. Zbog toga i u Bosni i Hercegovini treba pristupiti donošenju Ustavnog zakona ili zakona koji bi adekvatno štitio ovo pravo ili nekom drugom mehanizmu osiguranja prava na suđenje u razumnom roku. Prema *Kodeksu sudske etike*⁴⁶ pod točkom 5.5. odjeljka “*Stručnost i odgovornost prema poslu*”, sudac je dužan svoju funkciju obavljati na efikasan i zakonit način, u razumnom roku, a u Kodeksu se posebna važnost pridaje i neovisnosti pravosuđa u cilju jačanja povjerenja u pravosuđe. Sudac je po Kodeksu dužan obavljati funkciju bez favoriziranja predmeta, pristranosti i predrasuda.

Kroz proteklo desetljeće primjene zakona o izvršnom postupku u Bosni i Hercegovini može se zaključiti da postojeći način uređenja postupka izvršenja kroz zakonom propisane nadležnosti sudova, te kroz postojeća ovlaštenja sudskih izvršitelja je posljedično uzrokovao dugotrajne postupke, bez garancije da će lica koja crpe određena prava iz izvršne isprave, ta prava u cijelosti i ostvariti u postupku izvršenja. Dugotrajnost izvršnih postupaka te povećan broj zaostalih izvršnih predmeta posljedično su kroz protekli period bili prisutni u svim državama okruženja, kao i u Bosni i Hercegovini. Te posljedice sporosti i neefikasnosti izvršnog postupka su višestruki, od individualnog nezadovoljstva tražitelja izvršenja, zbog nemogućnosti krajnje realizacije određenog prava, pa do opće krize pravnog sustava zbog njegove nedjelotvornosti i nefunkcioniranja.⁴⁷

43 CCJE, Mišljenje br. 20 (2017) o ulozi sudova u jedinstvenoj primjeni prava, Strasbourg, 10. novembar 2017. godine, točka 29

44 Više o tome kod VEHABOVIĆ, F., *Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Ustavni sud Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2005., str. 5. – 7. Vidi i kod TADIĆ, M., *Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Ustavisud Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2015., str. 7. – 10. Dostupno na http://www.ustavisud.ba/public/down/Pravila_2015.pdf

45 Vidi Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine” br. 94/14.

46 Kodeks sudske etike, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, broj 13/06.

47 ZOROSKA – KAMILOVSKA, T., *Reforme sistema izvršenja u državama regiona*, Zbornik Radova „Harmonizacija građanskog prava u regionu”, 2013, str.448.(Dalje - Zoroska – Kamilovska)

2.1.1. Aktivnosti na poboljšanju realizacije prava na pravično suđenje u Bosni i Hercegovini

Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće BiH (dalje – VSTV) je svojim uputama za izradu plana rješavanja zaostalih predmeta dalo niz korisnih preporuka koje suci pojedinci mogu koristiti u svrhu ubrzanja postupka. Zakon o VSTV-u BiH⁴⁸ u članu 56. utvrđuje listu disciplinskih prekršaja od kojih se pojedini mogu odnositi i na dužinu postupanja i to: 3) očigledno kršenje obaveze ispravnog postupanja prema strankama u postupku, njihovim pravnim zastupnicima, svjedocima i drugim osobama, nemar ili nepažnja u vršenju službenih dužnosti; 9) donošenje odluka kojim se očigledno krši zakon ili uporno i neopravdano kršenje pravila postupka; i 10) neopravdano kašnjenje u izradi odluka ili u drugim radnjama u vezi sa obavljanjem dužnosti suca ili bilo kakvo drugo ponovljeno nepoštivanje dužnosti suca. Mehanizam zaštite načela pravosuđa kroz disciplinsko procesuiranje i sankcioniranje djelovanja koja narušavaju ili u ozbiljnoj mjeri ugrožavaju zaštićene vrijednosti pravosuđa nalazimo u instituciji Ureda disciplinskog tužioca i VSTV-u. Najveći broj predmeta pokrenutih zbog kršenja vremenskog roka procesuiranja predmeta okončava se nagodbom uz pismenu ili javnu opomenu ili, u težim slučajevima, izricanjem mjere smanjenja plaće u izvjesnom postotku. Međutim, ovdje treba naglasiti i značaj Komisije za etička pitanja VSTV-a, a naročito etičkih komisija koje su formirane pri udruženjima sudaca. Etičke komisije pri udruženjima imaju značajan potencijal i ključni su faktor sistemskog preventivnog djelovanja u oblasti deontologije.⁴⁹ U posljednjih devet godina doneseno je 1447 predmeta i u svim je Ustavni sud zaključio da je došlo do kršenja prava na pravično suđenje, a za naknade je naloženo 1,8 miliona KM.⁵⁰ Ove godine u travnju Ustavni sud je na sjednici ukazao na ne donošenje odluka u razumnom roku, te je u slučajevima u kojima je Sud utvrdio da postoji povreda prava apelanata na pravično suđenje, nadležnim sudovima ili upravnim tijelima naređeno da hitno okončaju postupke, te da u roku od tri mjeseca od dana dostavljanja odluke obavijeste Sud o mjerama koje su poduzete s ciljem izvršenja odluka.⁵¹ U predmetu AP 53/03 od 26.08.2004. godine, razmatrajući pravo na pristup suda u situaciji kada sud u građanskom postupku koji je prethodno prekinut, dok se kao prethodno pitanje ne utvrdi krivična odgovornost tuženog, u okolnostima kada je nakon provomoćno okončanog postupka pokrenut vanredni pravni lijek,

48 Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine, ‘‘Službeni glasnik Bosne i Hercegovine’’, broj 25/04, 93/05, 15/08

49 Rješavanje sudskih predmeta u razumnom roku u kontekstu primjene postojećih zakona o parničnom postupku u BiH - sudska praksa, međunarodni standardi, deontološka načela i izazovi; Preuzeto s: <http://www.bih-pravo.org/rjesavanje-sudskih-predmeta-razumnom-roku-bih-t719.html>, 14.7.2018.

50 Nerazumno dugi sudski procesi koštaju BiH milione; Preuzeto s: <http://ba.n1info.com/a170803/Vijesti/Vijesti/Nerazumno-dugi-sudski-procesi-kostaju-BiH-milione.html>, 14.7.2018.

51 Ustavni sud BiH: Odluke se ne donose u razumnom roku, Preuzeto s: <https://www.atvbl.com/ustavni-sud-bih-odluke-se-ne-donose-u-razumnom-roku>, 14.7.2018.

a sud ne nastavlja građanski postupak, Ustavni sud je zauzeo stav da za nastavak postupka nije od utjecaja činjenica da je pokrenut postupak po vanrednim pravnim lijekovima u predmetu koji se odnosi na naknadu štete uz primjenu solidarne odgovornosti tuženika, te je utvrđena povreda prava na poštivanje razumnog roka. Iz prakse Ustavnog suda BiH proizlazi slijed primjene načela koja je utvrdio Europski sud za ljudska prava, te se posebna pažnja poklanja koracima koje sud/sudac poduzima u cilju kontrole postupanja postupka, uključujući i mjere koje su poduzete u cilju otklanjanja procesnih smetnji, kao i mjere za racionalno i efikasno provođenje dokaza.⁵² Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće (u daljnjem tekst VSTV) je svojom Uputom za izradu plana rješavanja zaostalih predmeta dao niz korisnih preporuka koje suci pojedinci mogu koristiti u svrhu ubrzanja postupka. Imajući u vidu zakonske rokove, VSTV je ovom Uputom u oblasti građanskog postupka sve predmete u prvostupanjskom postupku koji nisu riješeni duže od godinu dana okarakterizirao kao „zaostale i neriješene predmete“, dok za predmete koji su po zakonu naznačeni kao „hitni“, ovaj period iznosi 6 mjeseci. Kada je u pitanju drugostupanjski postupak, uzimajući u obzir rok od 45 dana kao zakonski rok u kojem je sud dužan riješiti žalbu, VSTV je mišljenja da predmeti koji nisu riješeni u ovom zakonskom roku spadaju u kategoriju „zaostalih i neriješenih predmeta“, a da se hitni predmeti trebaju riješiti i u kraćem vremenskom periodu. Po pitanju revizije, VSTV je mišljenja da je rok koji određuje kada se predmet ima smatrati „zaostalom“ iznosi 6 mjeseci.⁵³ Za nepoštivanje procesne discipline, zakoni o parničnom postupku predviđaju visoke novčane kazne i to za stranke, zakonske zastupnike, opunomoćenike, umješake, svjedoke, tumače i vještake, ali i za treće osobe koje ometaju poduzimanje parničnih radnji, kako u toku trajanja ročišta, recimo slušatelji, tako i van ročišta, npr., osobe koje svjesno onemogućavaju, ili otežavaju, primjenu odredaba zakona o parničnom postupku o dostavi. Također, zakoni o parničnom postupku propisuju obavezu hitnog postupanja suda u parničnim postupcima koje se tiču radnih odnosa i ometanja posjeda. Obiteljski zakon FBiH i Obiteljski zakon Brčko Distrikta BiH, također, predviđaju da će sud, posebno pri određivanju rokova i ročišta uvijek obraćati naročitu pažnju na potrebu hitnog rješavanja sporova vezanih za odnose roditelja i djece, ili bračne odnose, radi zaštite interesa djeteta. Iako Obiteljski zakon Republike Srpske ne propisuje striktno navedenu obavezu hitnog postupanja, taj zakon propisuje da Republika Srpska osigurava posebnu zaštitu obitelji, majci i djetetu u skladu sa međunarodno priznatim ljudskim pravima i osnovnim slobodama, što u svakom slučaju podrazumijeva i obavezu hitnog postupanja u sporovima takve vrste prema praksi Evropskog suda za ljudska prava.⁵⁴ Prema sudskoj praksi Ustavnog suda Bosne i Hercegovine postoji povreda prava na pravično suđenje u razumnom

52 Rješavanje sudskih predmeta u razumnom roku u BiH, Preuzeto s <http://www.bih-pravo.org/rjesavanje-sudskih-predmeta-razumnom-roku-bih-t719.html>, 14.7.2018.

53 Loc.cit.

54 Pravo na pravično suđenje; Opservatorij za ljudska prava; Preuzeto s: <https://opservatorij.wordpress.com/pravo-na-pravicno-sudenje-08/>, 13.7.2018.

roku iz čl. ii/3, e Ustava Bosne i Hercegovine i čl. 6. Europske konvencije kada je postupak u predmetu koji se tiče naknade materijalne štete pred općinskim sudom trajao šest godina i pet mjeseci, a ta dužina postupka u cijelosti može se staviti na teret sudu koji nije pružio nikakve razloge za ovako dugo trajanje postupka.⁵⁵ Prema stajalištu sudske prakse postoji povreda prava na pravičan postupak u odnosu na donošenje odluke u razumnom roku iz čl. ii/3e Ustava Bosne i Hercegovine i čl. 6. st. 1. Europske konvencije kada postupak prema apelantkinjinoj tužbi iz radnog spora nije u cijelosti okončan ni nakon 12 godina od dana pokretanja postupka, a takvo neopravdano dugo trajanje postupka može se pripisati ponašanju redovnih sudova (Općinskog, Županijskog i Vrhovnog suda) i ponašanju Županijske i Federalne komisije za implementaciju čl. 143. Zakona o radu.⁵⁶ Postoji povreda prava na pravično suđenje iz čl. ii/3e Ustava Bosne i Hercegovine i čl. 6. st. 1. Europske konvencije u odnosu na donošenje odluke u razumnom roku i u situaciji kada parnični postupak nije okončan ni devet godina i devet mjeseci nakon podnošenja tužbe. Ustavni sud smatra da je dosadašnjem trajanju postupka u odlučujućoj mjeri doprinosio Općinski sud, pri čemu apelant svojim ponašanjem nije u značajnoj mjeri utjecao na dužinu postupka, a u odgovoru na apelaciju nije ponuđeno razumno i objektivno opravdanje za ovako dugo trajanje postupka.⁵⁷ Postoji kršenje prava na suđenje u razumnom roku kao jedan od elemenata prava na pravično suđenje i u čl. ii/3e Ustava Bosne i Hercegovine i čl. 6. Europske konvencije jer je izvršni postupak koji je hitne prirode pred Općinskim sudom trajao pet godina, odnosno parnični postupak pred tim sudom trajao šest godina, a pri tom taj sud nije ponudio valjane razloge koji bi mogli opravdati ovako dugo trajanje postupka pred tim sudom.⁵⁸

Bosna i Hercegovina još uvijek nije uskladila svoje izvršne postupke, a što je posljedično uzrokovalo veoma veliki broj neriješenih predmeta, što sve posljedično dovodi do ukupne pravne nesigurnosti u pogledu zaštite povrijeđenih ili ugroženih građanskih prava. U tom smislu, u cilju uspostave jedinstvenog pravnog i ekonomskog prostora, te u pogledu jedinstvene zaštite povrijeđenih subjektivnih građanskih prava, nužno je i neophodno u skorijem budućem periodu izvršiti temeljitu reformu izvršnog postupka u Bosni i Hercegovini u cilju prepoznavanja i otklanjanja nedostataka, koji kao takvi, postupak izvršenja čine nefunkcionalnim, te uvođenja novih pravnih mehanizama koji će posljedično učiniti izvršni postupak u Bosni i Hercegovini mnogo funkcionalnijim, te na taj

55 Vidi Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, broj AP 3511/08 od 13. listopada 2010., "Domaća i strana sudska praksa – stručni i informativni časopis", god. XIII., 2016., br. 67. str. 115.

56 Vidi Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, br. AP 3777/o 22. veljače 2011. "Domaća i strana sudska praksa – stručni i informativni časopis", god. XI., 2014., br. 62., str. 112.

57 Vidi Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, br. AP 4050/11 od 12. lipnja 2013., "Domaća i strana sudska praksa-stručni i informativni časopis", god. XI., 2014., br. 62., str. 113.

58 Vidi Odluku Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, br. AP 3201/10 od 27. veljače 2014., "Domaća i strana sudska praksa, stručni i informativni časopis, god. XI., 2014., br. 62., str. 113.

način osigurati kvalitetniju pravnu zaštitu lica koja polažu određena prava iz izvršnih ili vjerodostojnih isprava.

Kako bi bila izvršena kvalitetna reforma izvršnog postupka u Bosni i Hercegovini, neophodno je prethodno provesti temeljitu analizu postojećih izvršnih zakona, komparirati ih sa zemljama u okružju te predložiti najprihvatljivija zakonska rješenja koja će predstavljati kvalitetnu pretpostavku za potpunu pravnu zaštitu tražilaca izvršenja koji crpe određena prava iz izvršnih ili vjerodostojnih isprava, a istovremeno da takva zakonska rješenja osiguraju minimum pravne zaštite u pogledu pravnog položaja stranaka tijekom postupka izvršenja, te pravo na efikasno izvršenje sudskih odluka u smislu suđenja u razumnom roku.

Pravo na djelotvorno izvršenje sudskih odluka (*a right to an effective enforcement*) predstavlja poseban segment prava na pravično suđenje, prava na suđenje u razumnom roku iz čl. 6. Europske konvencije o ljudskim pravima, što proizlazi iz više odluka Europskog suda za ljudska prava.⁵⁹ U skladu sa navedenim odlukama svako odugovlačenje izvršnog postupka predstavlja povredu prava na pravično suđenje u razumnom roku. U mnogobrojnim presudama Europski sud za ljudska prava zauzeo je stajalište da je država dužna kreirati takav sistem izvršenja koji omogućuje brzo i djelotvorno prinudno izvršenje. Jurisprudencija Europskog suda za ljudska prava imala je snažan utjecaj na Vijeće Europe da usvoji Preporuku o izvršenju Rec (2003) 17,5 koja sadrži smjernice (*guiding principles*) koje bi države mogle slijediti na putu poboljšanja efikasnosti svoje procedure i prakse.⁶⁰ U cilju opredjeljenja strateških mjera, radi unaprjeđenja izvršnih sudskih odluka, 2002. godine od strane Vijeća Europe pristupilo se formiranju Europske komisije za efikasnost pravosuđa (CEPEJ), nakon čega je Vijeće Europe komiteta ministara usvojilo preporuku o izvršnom postupku.⁶¹ Navedena preporuka sadrži smjernice koje su države članice dužne slijediti kroz reforme izvršnih postupaka, s ciljem unaprjeđenja efikasnosti postupka izvršenja. Preporukom Komiteta ministara država članica Vijeća Europe potvrđuje se da izvršenje sudske odluke čini sastavni dio temeljnog ljudskog prava na pravično suđenje u razumnom roku u skladu sa članom 6 Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Kada je u pitanju postupak izvršenja navedenom preporukom se nalaže da postupci izvršenja budu jasno definirani te da ih izvršitelji mogu s lakoćom obavljati. Istom preporukom se preporučuje da države članice treba da utvrde profesionalni status izvršitelja u pogledu stručnosti, moralnog standarda, poznavanja pravne oblasti, nepristranosti, kontinuiteta obuke, sustavu nadzora i kontroli, te odgovornosti.⁶²

59

60 Više o tome T. Zoroska – Kamilovska str 449.

61 Preporuka (Rec 2003) 17 Vijeća ministara država članica o izvršnom postupku od 09.09.2003. godine predstavlja prvi korak ka standardizaciji profesije sudskih službenika u Evropi, koja je urađena u suradnji sa međunarodnom unijom sudskih službenika - službenika za ovrhu.

62 Više o tome vidjeti; *Analiza mogućnosti sistema privatnih izvršitelja u pravni sistem Bosne i Hercegovine prednosti i nedostaci*, Sarajevo 2015. Str 3- 4.

2.2. Propisivanje zaštite prava na suđenje u razumnom roku u Republici Hrvatskoj

Pravo na suđenje u razumnom roku u RH propisano je Zakonom o sudovima⁶³ i Ustavnim zakonom o Ustavnom sudu i Zakonom o parničnom postupku Republike Hrvatske. Prema odredbi čl. 63. Zakona o sudovima RH stranka u sudskom postupku koja smatra da nadležni sud nije odlučio u razumnom roku o njezinom pravu ili obvezi ili o sumnji ili optužbi za kažnjivo djelo ima pravo na sudsku zaštitu sukladno ovim zakonskim odredbama. Rok za donošenje odluke u hitnim postupcima (radni, obiteljski..) iznosi 3 godine od podnošenja tužbe, a 4 godine za donošenja odluke u ostalim parničnim postupcima. Zakon o sudovima RH uvodi dva detaljno postupovno razrađena pravna sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku. Prema odredbama čl. 64. st. 1. Zakona o sudovima RH pravna sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku su: a/ zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku (članak 65., 66., 67. Zakona o sudovima RH) te b/ zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku (članak 68., 69. Zakona o sudovima RH). Znači osnovna svrha i cilj instituta zaštite zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku je dovršetak sudskog postupka, a samo iznimno plaćanje naknade. Namjera je da se ubrza postupak i da se postupak dovrši već nakon korištenja prvog pravnog sredstva i tako izbjegne plaćanje velikih iznosa naknada zbog povrede ovog prava.⁶⁴ Prema odredbama čl. 64. st. 2. Zakona o sudovima RH postupak odlučivanja o zahtjevima iz stava 1. ovog člana provodi se uz odgovarajuću primjenu pravila o izvanparničnom postupku, u pravilu bez održavanja ročišta. Do donošenja ovog zakona o zahtjevu za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku odlučivao je sudac pojedinac neposredno višeg suda. Prema odredbama čl. 65. st. 1. Zakona o sudovima RH zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku podnosi se sudu pred kojim se postupak vodi. O zahtjevu odlučuje predsjednik suda, a ako se radi o predmetu u kojem postupka predsjednik suda, o zahtjevu odlučuje zamjenik predsjednika suda (čl. 65. st. 2. Zakona o sudovima RH). Stavljanjem poslova ispitivanja osnovanosti zahtjeva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku u djelokrug poslova predsjednika suda željela se istaknuti odgovornost predsjednika suda za ažurnost rada suda. Ta odgovornost određena je i u odredbi čl. 31. st. 5. Zakona o sudovima RH prema kojem je predsjednik suda dužan brinuti o učinkovitosti suda u rješavanju predmeta, posebice predmeta u kojima postupak traje više od tri godine. Predsjednik suda će u roku od 15 dana od primitka zahtjeva zatražiti od suca koji postupka u predmetu izvješće o duljini trajanja postupka, razlozima zbog kojih postupak nije okončan i mišljenje o roku u kojem se predmet može riješiti. Predsjednik suda može obaviti i neposredan uvid u spis predmeta (čl. 65. st. 3.

63 Zakon o sudovima Republike Hrvatske "Narodne novine", br. 28/13. (dalje – Zakon o sudovima RH)

64 Vidi kod JUG, J., *Zaštita prava na suđenje u razumnom roku – novine*, "Novela zakona o parničnom postupku iz 2013.", Zagreb, 2013., str. 110.

Zakona o sudovima RH). Sudac koji postupuje u predmetu dužan je izvješće dostaviti odmah, a najkasnije u roku od 15 dana od traženja predsjednika suda (čl. 65. st. 4. Zakona o sudovima RH). Pri odlučivanju o podnesenom zahtjevu predsjednik suda osobito će voditi računa o vrsti predmeta, činjeničnoj i pravnoj složenosti predmeta, ponašanju stranaka te postupanju suda (čl. 65. st. 5. Zakona o sudovima RH). Kriteriji koji su određeni u zakonu su kriteriji određeni sudskom praksom Europskog suda kod ocjenjivanja i utvrđivanja dužine trajanja postupka.⁶⁵ Svaki od navedenih kriterija predsjednik suda dužan je razmotriti i ocijeniti ih posebno i kumulativno i donijeti odluku o zahtjevu, odbiti ga ili usvojiti. Predsjednik suda bi prvenstveno trebao ispitati postojanje procesnih pretpostavki, odnosno kada bi predsjednik suda utvrdio da ne postoje procesne pretpostavke za vođenje postupka za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku trebao bi odbaciti zahtjev. Predsjednik suda dužan je odlučiti o podnesenom zahtjevu u roku od 60 dana od njegovog zaprimanja (čl. 65. st. 6. Zakona o sudovima RH). I u ovom slučaju rok za donošenje odluke je skraćen u odnosu na prethodno rješenje po kojem je neposredno viši sud odlučivao u roku od šest mjeseci o zahtjevu za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku. Prema odredbi čl. 66. st. 1. Zakona o sudovima RH ako predsjednik suda utvrdi da je zahtjev osnovan, odredit će rok u pravilu od najdulje šest mjeseci, osim ako okolnosti slučaja ne nalažu određivanje duljeg roka, u kojem sudac predmet mora riješiti. Rješenje kojim je utvrđena osnovanost zahtjeva ne mora biti obrazloženo i protiv njega nije dopuštena žalba. Na ovaj način zakonodavac želi ubrzati rješavanje i okončanje neriješenog predmeta. Prema odredbi čl. 66. st. 2. Zakona o sudovima RH ako sudac ne riješi predmet u određenom roku, dužan je u roku od 15 dana od isteka određenog roka o razlozima dostaviti pisano izvješće predsjedniku suda. Predsjednik suda dostavit će bez odgode izvješće suca i svoje očitovanje predsjedniku neposredno višeg suda i Ministarstvu pravosuđa. Prema odredbi čl. 67. st. 1. Zakona o sudovima RH ako predsjednik suda utvrdi da je zahtjev neosnovan, odbit će ga rješenjem protiv kojeg stranka ima pravo žalbe u roku od osam dana od primitka rješenja. Prema odredbi čl. 67. st. 2. Zakona o sudovima RH stranka ima pravo žalbe i ako predsjednik suda u roku od 60 dana od zaprimanja njezinog zahtjeva o tome ne donese odluku. Prema odredbi čl. 67. st. 3. Zakona o sudovima RH o žalbi odlučuje predsjednik neposredno višeg suda. Ako se zahtjev odnosi na postupak koji je u tijeku pred Vrhovnim sudom Republike Hrvatske, o žalbi odlučuje vijeće od tri suca tog suda. Predsjednik neposredno višeg suda odnosno vijeće može žalbu odbiti kao neosnovanu i potvrditi prvostupanjsko rješenje ili preinačiti rješenje. Kada utvrdi da postoji povreda prava na suđenje u razumnom roku, sud na zahtjev podnositelja u pravilu dosuđuje pravično zadovoljenje u vidu naknade za nematerijalnu/materijalnu štetu, zbog stanja uznemirenosti i života u produženoj neizvjesnosti u pogledu rezultata suđenja. Prema odredbi čl. 68. st. 1. Zakona o

⁶⁵ Vidi i kod ČIZMIĆ, J., *Pravo na suđenje u razumnom roku, s posebnim osvrtom na hrvatsko i bosanskohercegovačko pravo*, Zbornik radova s međunarodne naučne konferencije *Pravni i ekonomski aspekti procesa integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju*”, Mostar, 2013., str. 9. – 29.

sudovima RH ako sud predmet iz članka 65. ovoga Zakona ne riješi u određenom roku, stranka može neposredno višem sudu u daljnjem roku od šest mjeseci podnijeti zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. Prema odredbi čl. 68. st. 2. Zakona o sudovima RH ako se zahtjev odnosi na postupak koji je u tijeku pred Visokim trgovačkim sudom Republike Hrvatske, Visokim upravnim sudom Republike Hrvatske ili Visokim prekršajnim sudom Republike Hrvatske, o zahtjevu odlučuje Vrhovni sud Republike Hrvatske. Prema odredbi čl. 68. st. 3. Zakona o sudovima RH o zahtjevu iz stavka 1. ovoga članka odlučuje rješenjem sudac pojedinac. Prema odredbi čl. 68. st. 4. Zakona o sudovima RH ako se zahtjev odnosi na postupak koji je u tijeku pred Vrhovnim sudom Republike Hrvatske, o zahtjevu odlučuje vijeće od tri suca tog suda. Prema odredbi čl. 68. st. 5. Zakona o sudovima RH Neposredno viši sud dužan je o podnesenom zahtjevu odlučiti u roku od šest mjeseci.⁶⁶ Prema odredbi čl. 69. st. 1. Zakona o sudovima RH neposredno viši sud ili vijeće Vrhovnog suda Republike Hrvatske odredit će rok u kojem sud pred kojim je postupak u tijeku mora riješiti predmet te odrediti primjerenu naknadu koja pripada podnositelju zbog povrede njegovog prava na suđenje u razumnom roku. Prema odredbi čl. 69. st. 2. Zakona o sudovima RH ukupno određena primjerena naknada u jednom predmetu ne može iznositi više od 35.000,00 kuna. Prema odredbi čl. 69. st. 3. Zakona o sudovima RH protiv rješenja o zahtjevu za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku može se u roku od osam dana podnijeti žalba Vrhovnom sudu Republike Hrvatske. O žalbi odlučuje vijeće Vrhovnog suda Republike Hrvatske od tri suca, a ako je rješenje donijelo vijeće Vrhovnog suda Republike Hrvatske iz članka 68. stavka 4. ovog Zakona, odlučuje vijeće od pet sudaca tog suda. Prema odredbi čl. 69. st. 4. Zakona o sudovima RH rješenje kojim se dosuđuje isplata primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku dostavlja se odmah nakon pravomoćnosti predsjedniku suda pred kojim je došlo do povrede prava na suđenje u razumnom roku, predsjedniku Vrhovnog suda Republike Hrvatske i Ministarstvu pravosuđa. Prema odredbi čl. 69. st. 5. Zakona o sudovima RH naknada iz stavka 1. ovoga člana isplaćuje se iz sredstava državnog proračuna. Prema odredbi čl. 69. st. 6. Zakona o sudovima RH ako predmet iz st. 1. ovoga članka ne bude riješen u određenom roku, predsjednik suda dužan je o razlozima u roku od 15 dana od isteka određenog roka dostaviti pisano izvješće predsjedniku neposredno višeg suda i Ministarstvu pravosuđa. U Republici Hrvatskoj je djelotvoran pravni lijek za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku uveden 2002. godine u obliku ustavne tužbe Ustavnim zakonom o Ustavnom sudu Republike Hrvatske.⁶⁷ Prema odredbama čl. 62. st. 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH svatko može podnijeti Ustavnom sudu ustavnu tužbu ako smatra da mu je pojedinačnim aktom tijela državne vlasti, tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave ili pravne osobe s javnim ovlastima, kojim je odlučeno o njegovim pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela,

⁶⁶ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_03_28_473.html

⁶⁷ Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, "Narodne novine" br. 49/2002. – dalje Ustavni zakon o Ustavnom sudu RH.

povrijeđeno ljudsko pravo ili temeljna sloboda zajamčena Ustavom, odnosno Ustavom zajamčeno pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu (u daljnjem tekstu: ustavno pravo). Prema odredbama čl. 62. st. 2. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH ako je zbog povrede ustavnih prava dopušten drugi pravni put, ustavna tužba može se podnijeti tek nakon što je taj pravni put iscrpljen. Prema odredbama čl. 62. st. 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH u stvarima u kojima je dopušten upravni spor, odnosno revizija u parničnom ili izvanparničnom postupku, pravni put je iscrpljen nakon što je odlučeno i o tim pravnim sredstvima. Prema odredbama čl. 63. st. 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH Ustavni sud će pokrenuti postupak po ustavnoj tužbi i prije no što je iscrpljen pravni put, u slučaju kad o pravima i obvezama stranke ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela nije u razumnom roku odlučio sud ili u slučaju kad se osporenim pojedinačnim aktom grubo vrijeđaju ustavna prava, a potpuno je razvidno da bi nepokretanjem ustavnosudskog postupka za podnositelja ustavne tužbe mogle nastati teške i nepopravljive posljedice. Prema odredbama čl. 63. st. 2. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH u odluci kojom usvaja ustavnu tužbu zbog ne donošenja akta u razumnom roku iz stavka 1. ovoga članka, Ustavni sud će nadležnom sudu odrediti rok za donošenje akta kojim će taj sud meritorno odlučiti o pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela podnositelja. Rok za donošenje akta počinje teći idućeg dana od dana objave odluke Ustavnog suda u »Narodnim novinama«. Prema odredbama čl. 63. st. 3. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH u odluci iz st. 2. ovoga članka Ustavni sud će odrediti primjerenu naknadu koja pripada podnositelju zbog povrede njegova ustavnog prava koju je sud učinio kada o pravima i obvezama podnositelja ili o sumnji ili optužbi zbog njegova kažnjivog djela nije odlučio u razumnom roku. Naknada se isplaćuje iz državnog proračuna u roku od tri mjeseca od dana podnošenja zahtjeva stranke za njezinu isplatu. Potrebno je razmotriti i određen odredbe Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske koje mogu i utječu na dugotrajnost sudskog postupka.⁶⁸ Prema odredbi čl. 10 ZPP RH sud je dužan postupak provesti bez odugovlačenja u razumnom roku i sa što manje troškova te onemogućiti svaku zlouporabu prava u postupku.

3. Zaključak

Da bi uopće mogli govoriti o pravu na pravično suđenje koje se smatra osnovnim pravom svake osobe, treba prvo razmotriti pravo na slobodan pristup sudu za svaku osobu bez diskriminacije. Pojam razumnog roka subjektivne je prirode i mora se razmatrati u svakom pojedinačnom slučaju uzimajući u obzir složenost predmeta, način na koji se vlast odnosila prema predmetu, oblike tužiteljevog ponašanja koji su mogli doprinijeti odlaganju i posebne okolnosti

⁶⁸ Zakon o parničnom postupku, Službeni list SFRJ, br. 4/77., 36/77., 36/80., 69/82., 58/84., 74/87., 57/89., 20/80., 27/90., 26/91., 34/91., 35/91., Narodne novine Republike Hrvatske br. 53/91., 91/92., 112/99., 117/03., 02/07., 84/08., 96/08., 123/08., 57/11., 148/11., 25713., 89/14. – dalje ZPP RH.

koje mogu opravdati produženje postupka.⁶⁹ Postoji opći interes koji je ujedno i zahtjev pravičnog suđenja da se dođe do pravične odluke u razumnom roku. Bosna i Hercegovina nema Ustavni zakon o Ustavnom sudu, te se stoga važna pitanja koja se reguliraju ustavnim zakonom, a koji se donosi i mijenja po istovjetnom postupku kao ustavne odredbe, regulirana Pravilima Ustavnog suda. Zbog toga bi i u Bosni i Hercegovini trebalo *de lege ferenda* pristupiti donošenju Ustavnog zakona ili zakona koji bi adekvatno štitio pravo na suđenje u razumnom roku. Bosna i Hercegovine treba *de lege ferenda* napraviti strategiju rješavanja zaostalih predmeta, i uvažavajući političko-društveno zbivanje, kadrovski potencijal, financijsko stanje te načelo ekonomičnosti i načelo traženja istine pronaći adekvatan model ka rješavanju velikih zaostataka. Od suda se očekuje zakonita i djelotvorna pravda. Zakonita u smislu pravilnog utvrđivanja relevantnih činjenica, pravilne primjene procesnog i materijalnog prava – načelo istinitosti. Djelotvorna znači da ovi ciljevi budu ostvareni u što kraćem vremenskom roku – načelo ekonomičnosti. Ova se dva načela načelno isključuju, ali pravo na suđenje u razumnom roku jeste pravo na brzu, djelotvornu, ali istovremeno i pravičnu odluku. Pravna je dilema može li se vrijeme trajanja sudskog postupka točno vremenski propisati ili je za to dovoljan samo pravni standard (‘razuman rok’, pravično suđenje’). U našim uvjetima, gdje imamo previše zaostataka, slabije organiziran sustav sudstva, teško bi bilo odrediti neki fiksni rok, ali bi *de lege ferenda* trebali razmisliti o određivanju rješenja koje bi propisalo koliko bi trebao pojedini postupak trajati ‘najviše vremena’, te bi na taj način izbjegli opći standard koji izaziva nedoumice u praksi. Suđenje u razumnom roku nije samo u interesu pojedinca koji ostvaruje svoja prava i obveze, nego je i u interesu države jer bi kraće trajanje postupka za posljedicu trebalo imati manje financijske obveze države za funkcioniranje sustava.⁷⁰ Nesumnjivo ukazuje da je institut zaštite prava na suđenje u razumnom roku ušao (isključivo) na vanjski poticaj i stoga dosta nepripremljeno,⁷¹ a što je došlo na vidjelo ratifikacijom same Konvencije i ogledalo se u nefunkcionalnom glomaznom sustavu, gomilanju neriješenih sudskih predmeta, odnosno nefunkcioniranju sustava kao cjelovitog i sinkroniziranog aparata. Razmatrajući ovu neiscrpu temu sa samo par aspekata možemo zaključiti da je Republika Hrvatska napravila jedan korak više u zaštiti prava na suđenje u razumnom roku (pravna sredstva – zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku i zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku) u odnosu na zaštitu istog u Bosni i Hercegovini u kojoj se proklamira generalna zaštita. Smatramo da se u odnosu na Republiku Hrvatsku nedovoljno obrađuju informacije o kršenju ovog prava na razini nadležnih ministarstava Bosne i Hercegovine i dostupnosti istih široj društvenoj i znanstvenoj zajednici kao kritičarima anomalija pravosuđa. Predlažemo da se u Bosni i Hercegovini kao složenoj državi s kompleksnom

69 Vidi KURS LJUDSKIH PRAVA, o. c., str. 54.

70 Vidi CRNIĆ, I., *Hrvatska sudbena vlast i pravo na suđenje u razumnom roku, rad u zborniku Pravo na postenosuđenje i razuman rok – pravo azila*, „Organizator“ Zagreb, 2003., str. 26.

71 A. RADOLOVIĆ, o. c str. 37

unutarnjom organizacijom i odnosima, pristupi reformi u ovom polju te da se *de lege ferenda* ugrade ili prema hrvatskom modelu u Zakon o sudovima pravna sredstva za zaštitu prava na pravično suđenje u razumnom roku ili prema modelu Republike Srbije koja ide korak dalje i donosi Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku⁷² u kojem su garantirana prava za zaštitu u svim postupcima. Preporuka (Rec 2003) 17 Vijeća ministara država članica o izvršnom postupku od 09.09.2003. godine predstavlja prvi korak ka standardizaciji profesije sudskih službenika u Europi, koja je urađena u suradnji sa međunarodnom unijom sudskih službenika - službenika za izvršenje, sadrži smjernice koje su države članice dužne slijediti kroz reforme izvršnih postupaka, s ciljem unaprjeđenja efikasnosti postupka izvršenja. Preporukom Komiteta ministara država članica Vijeća Europe potvrđuje se da izvršenje sudske odluke čini sastavni dio temeljnog ljudskog prava na pravično suđenje u razumnom roku u skladu sa članom 6 Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Kada je u pitanju postupak izvršenja navedenom preporukom se nalaže da postupci izvršenja budu jasno definirani te da ih izvršitelji mogu s lakoćom obavljati. Istom preporukom se preporučuje da države članice treba da utvrde profesionalni status izvršitelja u pogledu stručnosti, moralnog standarda, poznavanja pravne oblasti, nepristranosti, kontinuiteta obuke, sustavu nadzora i kontroli, te odgovornosti. Kako bi bila izvršena kvalitetna reforma izvršnog postupka u Bosni i Hercegovini, neophodno je prethodno uraditi temeljitu analizu postojećih izvršnih zakona, komparirati ih sa zemljama u okruženju te predložiti najprihvatljivija zakonska rješenja kojima bi se zaštitilo i pravo na efikasno izvršenje sudske odluke u smislu suđenja u razumnom roku. S druge pak strane, samom realizacijom prava koja se temelje na dobrim propisima stvara se benefit/suficit državi i društvu u cjelini jer ogroman novac ne bi bio utrošen na naknade strankama radi povreda suđenja u razumnom roku, već bi bio korišten kako bi indirektno pospješio učinkovit, efikasniji rad pravosudnog aparata koji bi se manifestirao kroz uređenje sudskih prostorija, sudske kadrove, informatizaciju, što bi riješilo postojeće zaostatke, ali i spriječilo moguću pojavu novih zaostataka. Zaštita prava na suđenje u razumnom roku, kao realnost, iluzija ili skupa fantazija? Narednih 10 ili 15- tak godina će pokazati što je zapravo, ali ne smijemo se zavaravati, jer smo tek zagreballi površinu, tek se trebamo uhvatiti u koštac i krenuti u srž problema. Kao što je poznata ona čuvena stara izreka (*Panem et circenses*), koju je izrekao (Satire, X, 81) ispred rimske svjetine koja je na Forumu Romanumu tražila jedino žita i besplatnih igara u cirkusu ili gladijatorskim borbama u areni, kod nas pravosuđe lebdi iznad površine te je potrebno osigurati realno izvediva rješenja zaštite osnovnih ljudskih prava pa i prava na pravično suđenje u razumnom roku, da ne bi sve ostalo na igrama i lažnim nerealnim i neostvarivim pravima u uvjetima u kojima se nalaze naši građani⁷³.

72 Vidi Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku Republike Srbije, "Službeni glasnik RS, br. 40/2015.

73 Vidi kod HAUBRICH, V. - PEHAR, S. – RECHNER, E., „Pravo na pravično suđenje u razumnom roku, Zbornik radova s IV. Međunarodnog savjetovanja – Aktualnosti građanskog

Literatura:

1. BEĆIROVIĆ ALIĆ, M., *Pravo na suđenje u razumnom roku u uporednom pravu*, Institut za uporedno pravo, Strani pravni život, Beograd, 2019., br. 3/ godina LXIII
2. BRKIĆ, S., *Zaštita prava na suđenje u razumnom roku Crna Gora i Srbija – paralele*, "Zbornik Pravnog fakulteta u Podgorici", Podgorica, 2008.
3. BUBIĆ, S., *Neki aspekti prava na pošteno suđenje u građanskim predmetima*, "Pristup pravdi u Bosni i Hercegovini, Besplatna pravna pomoć, poseban osvrt na Hercegovačko-neretvanski kanton", Centar za ljudska prava u Mostaru, Mostar, 2011.
4. CARSS-FRISK, M., *Vodič za implementaciju člana I. Prvog protokola Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2002.
5. CRNIĆ, I., *Suđenje u razumnom roku – tri grijeha strukture*, "Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak br. 14.", Zagreb 2007.
6. CRNIĆ, I., *Hrvatska sudbena vlast i pravo na suđenje u razumnom roku*, "Pravo na pošteno suđenje i razuman rok – pravo azila," Zagreb, 2003.
7. CRNIĆ, I., *Hrvatske sudbene vlasti i pravo na suđenje u razumnom roku*, Informator br. 5076 – 5077 od 30.10. i 2.11.2002.).
8. ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2016.
9. ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2016.
10. ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku*, Sarajevo, 2009.
11. ČIZMIĆ, J., *Pravo na suđenje u razumnom roku, s posebnim osvrtom na hrvatsko i bosanskohercegovačko pravo*, Zbornik radova s međunarodne naučne konferencije Pravni i ekonomski aspekti procesa integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju", Mostar, 2013.
12. ČULIBRK, R., *Najčešće povrede Zakona o opštem upravnom postupku Republike Srpske iz ugla drugostepenog upravnog organa*, Pravni savjetnik, Sarajevo, br. 10, 2005.
13. DIKA, M.-ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2000.
14. "Domaća i strana sudska praksa – stručni i informativni časopis", god. XIII., 2016., br. 67.
15. "Domaća i strana sudska praksa – stručni i informativni časopis", god. XI., 2014., br. 62.
16. DUPELJ – CRNKOVIĆ – IVANOVIĆ – MASNEC, *Primjena Zakona o općem upravnom postupku*, Informator, 1998.

17. DUTERTRE, G.-VAN DER VALDE, J., *Ključni izvodi iz izbora presuda Europskog suda za ljudska prava i odluka i izvještaja Europske Komisije za ljudska prava*, Vijeće Europe, 1998.
18. FESTIĆ, I., *Pravna zaštita u slučaju šutnje uprave*, "Godišnjak Pravnog Fakulteta u Sarajevu", Sarajevo, 1984,
19. GORJANC – PRELEVIĆ, T., *Pravo na suđenje u razumnom roku*, Zbirka izabranih presuda Europskog Suda za ljudska prava u slučajevima protiv BiH, Hrvatske, Makedonije, Slovenije, Srbije, Sarajevo, 2009.
20. GUSTAV RADBRUCH, *Die Philosophien des Rechts*, Stuttgart, 1932.
21. HAUBRICH, V. – PEHAR, S. - RECHNER, E., *Pravo na pravično suđenje u razumnom roku*, Zbornik radova s IV. Međunarodnog savjetovanja – Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća“, Split, 2018.
22. H. P. SCHWINTOWSKI, *Recht und Gerechtigkeit – eine Einführung in Grundfragen des Rechts*, Berlin, 1996.,
23. HARLAND, C.-ROCHE, R.-STRAUSS, E., *Komentar Europske konvencije o ljudskim pravima prema praksi u Bosni i Hercegovini i Strasbourgu*, Sarajevo, 2003.
24. *Izvod iz sudske prakse Europskog suda za ljudska prava*, Vijeće Europe, Sarajevo, 2001.
25. JANEVSKI, A., *Mere za ubrzanje parničnog postupka u predlogu za donošenje novog Zakona o parničnom postupku u Republici Makedoniji*, "Zbornik radova sa naučne konferencije "Pravni sistem Republike Srpske – Usaglašavanje sa pravom Evropske unije", Niš, 2005.
26. JUG, J., *Zaštita prava na suđenje u razumnom roku – novine*, "Novela zakona o parničnom postupku iz 2013.", Zagreb, 2013.
27. JURAČIĆ, A., *Zastita prava na sudenje u razumnom roku u građanskim stvarima u hrvatskom pravnom sustavu*, magistrski znanstveni rad, Zagreb, 2012.
28. JURIČIĆ, M., *Prikaz Upravnog suda RH uz tridesetu godišnjicu suda*, "Zbornik odluka Upravnog suda Republike Hrvatske 1977-2007.", Zagreb, 2007.
29. KANDARE, B.-ČIMIĆ, J., *Priručnik iz građanskog parničnog procesnog prava*, Mostar, 1996.
30. *Ključni izvodi iz izbora presuda Europskog suda za ljudska prava i odluka i izvještaja Europske Komisije za ljudska prava*, Vijeće Europe, 1998.
31. KOPRIĆ, I., *Upravno sudovanje u svjetlu prilagodbe standardima EU-a, Reforma upravnog sudstva i upravnog postupanja*, Zagreb, 2006.
32. KORAC, A., *Mikulić v. Croatia*, ECHR, 7. veljače 2002., Zbornik "Pravo na pošteno suđenje i razuman rok – pravo azila", „Organizator“, Zagreb, 2003.
33. KRAPAC, D., *Pojam neovisnosti sudstva u judikaturi Suda za ljudska prava Vijeća Europe*, "Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 42 (suppl. 4)", Zagreb, 1992,

34. KRIJAN, P., *Komentar Zakona o upravnim sporovima Federacije Bosne i Hercegovine sa sudskom praksom*, Sarajevo, 2001.
35. KRILETIĆ, M., *Odlučivanje u razumnom roku u upravnim stvarima prema praksi Europskog suda za ljudska prava*, Upravno pravo-aktualnosti upravnog sudovanja i upravne prakse, Zagreb, 2007.
36. LJUBANOVIĆ, B., *Pošteno suđenje kao temelj sudačke etike*, "Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 49., 3/2012.
37. MAGERL, M., Upravni spor zbog šutnje administracije, Privredno - pravni priručnik, 20/1982
38. MARIČIĆ, D., *Europski sudovi*, Hrvatska pravna revija god. III. Br. 5, Zagreb, 2003.
39. MIHIĆ, V., *Pravo na pravično suđenje u razumnom roku*, "Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. XVIII", Mostar, 2005., str. 223. – 237.
40. MILJKO, Z. – JURKOVIĆ, C., *Zaštita prava na pošteno suđenje i praksa Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*, "Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. XXI", Mostar, 2010
41. MILJKO, Z., *Perspektive za implementaciju Daytonskog sporazuma s obzirom na ljudska prava*, "Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. XI", Mostar, 1998.
42. MOLE, N. – HARBY, C., *Vodič za primjenu čl. 6. Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2005.
43. MRŠIĆ, G., Šutnja administracije, Hrvatska gospodarska revija, 1/1999.,
44. OMEJEC, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava*, *Strasbourgškiacquis*, Zagreb, 2014.
45. POBRIĆ, N., *Ustavno pravo*, Mostar, 2000.
46. *Podrška vladavini prava kroz podizanje javne svijesti*, Vaša prava, Magazin Udruženja «Vaša prava»
47. POTOČNJAK, Ž., *Zaštita prava na suđenje u razumnom roku – neki prijedlozi za unaprijeđenje hrvatskog sustava na temelju stranih iskustava*, Hrvatska pravna revija, Zagreb, 2005.
48. *Pregled prakse Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2009.
49. Procjeni zakona o parničnom postupku u Bosni i Hercegovini, OSCE, 2011., str. 12.
50. *Protokol o pružanju besplatne pravne pomoći*, Vaša prava, Magazin Udruženja «Vaša prava», broj. 7, listopad, 2004.
51. RADOLOVIĆ, A., *Zaštita prava na suđenje u razumnom rok, Realna mogućnost, (pre) skupa avantura ili utopija?* "Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci" (1991) v. 29, br. 1. Rijeka, (2008).
52. RUDOLF von IHERING, *DerZwek im Recht*, zweiteungearbeiteteAuflage, Leipzig, 1884.
53. SADIKOVIĆ, Ć., *Ustav B i H i Europska konvencija – Usklađivanje Ustava B i H sa Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava*, "Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, br. XLVI", Sarajevo, 2003.

54. ŠIKIĆ, M., *Pravo na suđenje u razumom roku u postupcima pred Upravnim sudom*, 'Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (1991.) v. 30, br. 1. Rijeka, 2009.
55. T. ZOROSKA – KAMILOVSKA, *Reforme sistema izvršenja u državama regiona*, Zbornik Radova „Harmonizacija građanskog prava u regionu „, 2013.
56. TADIĆ, M., *Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2015.
57. TARSHYS, D., *Kratki vodič kroz Europsku konvenciju o ljudskim pravima*, Council of Europe, Strasbourg, 1998.
58. TRIVA, S.- DIKA, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004.
59. UZELAC, A., – *Reforma pravosuđa i njezina ograničenja – slučaj imenovanja predsjednika sudova u RH i njegove pouke*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 2/02.
60. UZELAC, A., *Pravo na postenosuđenje: opći i građanskopravni aspekti čl.6. st. 1. Europske konvencije zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, rad u zborniku „Uskladenost hrvatskih zakona i prakse sa standardima Europske konvencije zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda“, (Ur, Ivana Radačić) Zagreb, 2011.
61. UZELAC, A., *Pravo na pravično suđenje u građanskim predmetima*, Nova praksa Europskog suda za ljudska prava i njen utjecaj na hrvatsko pravo i praksu, Zagreb, 2009.
62. VAN DIJK, P.-VAN HOOFF, G. J. H. u suradnji s HERINGA, A. W.-SCHOKKENBROEK, J. C. C.-VERMEULEN, B. P.-VIERING, M. L. W. M.-ZWAAK, L. F., *Teorija i praksa Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2001.
63. VEHABOVIĆ, F., *Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2005.
64. VINCEK, D., *Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda – I. dio*, *Informator*, Zagreb, broj 5002 od 17.5.2004.
65. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=698326&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>
66. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action>
67. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action>
68. <http://www.bih-pravo.org/rjesavanje-sudskih-predmeta-razumnom-roku-bih-t719.html>, 14.7.2018.
69. http://www.pravnadatoteka.hr/pdf/aktualno/hrv/20021104/Mikulic_protiv_Hrvatske.pdf.
70. <https://www.atvbl.com/ustavni-sud-bih-odluke-se-ne-donose-u-razumnom-roku>, 14.7.2018.

Alena Huseinbegović, Ph.D., Associate Professor

Faculty of Law of the Džemal Bijedić University of Mostar

Victoria Haubrich, Ph.D., Assistant Professor

Faculty of Law, University of Mostar

Ernest Rechner, LL.M.

THE RIGHT TO A FAIR TRIAL WITHIN REASONABLE TIME WITH REVIEW OF THE TIMELY AND EFFECTIVE ENFORCEMENT OF COURT DECISIONS

Summary: In this paper, the authors address the right to a fair trial within a reasonable time, that is, procedural law, which is important at all stages of the proceedings, up to the execution of the court decision. The authors emphasize the importance of timely judicial protection and analyze the state of litigation and enforcement in Bosnia and Herzegovina, referring also to the standards prescribed by Art. 6. of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the case law of the European Court of Justice in Strasbourg. Considering the reasons affecting the length of the proceedings, the political environment, litigation and enforcement legislation, constitutional and European protection of the right to a fair trial, case law, and comparing the solutions of neighboring countries, the authors propose certain *de lege ferenda* solutions to ensure mechanisms for the protection of the right to a fair trial within a reasonable time frame in realistic terms.

Keywords: Art. 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the right to a fair trial within a reasonable time in civil and executive law